

Етноконфесійні фактори у внутрішньоафганському конфлікті 1992 – 2001 рр.

Лариса Ямпольська

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Етнічна, конфесійна, мовно-культурна гетерогенність афганського суспільства, обумовлена географічними, внутрішньополітичними, соціально-економічними чинниками, втручанням зовнішнього фактору в історичний розвиток, негативно впливала на процеси державотворення афганської держави, а в окремих випадках була каталізатором деструктивних процесів у суспільстві. Історична наука відносно недавно почала приділяти увагу ґрунтовному вивченню етноконфесійної складової сучасної конфліктології. Дотичними до цієї проблеми є узагальнюючі праці з історії Афганістану В.Г. Коргуна, Ю.В. Ганковського, етнодемографічні нариси Ю.В. Босіна, А.А. Грюнберга, К.А. Лебедева, Ю.П. Лалетіна, Б.Р. Логашевої, Л.М. Темірханова. Аналізу громадянської війни 80-х – 90-х рр. ХХ ст. присвячені праці С. Таннера, М.Ф. Слінкіна, А.А. Ляховського, В.М. Пластуна, В.М. Спольнікова, Р.Р. Сікоєва та ін.

Новизна авторського підходу до рішення проблеми полягає в аналізі етноконфесійної складової політики моджахедських угруповань і руху «Талібан» (1992 – 2001 рр.), визначенні етноконфесійного фактору в діяльності терористичних організацій на території Афганістану, моделюванні сценаріїв розвитку ситуації в країні на початку ХХІ ст. При дослідженні використані групи джерел: міжнародно-правові документи про боротьбу з тероризмом, опубліковані архіви терористичних організацій, рухів, документи військових таборів талібів і «Аль-Кайди» в Афганістані, матеріали періодики, етностатистичні дані, матеріали інформаційного сайту Центру врегулювання етнополітичних конфліктів. Методологічну основу дослідження склали

проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, історико-генетичний, історико-системний методи.

Після падіння режиму НДПА (1992 р.) боротьба за владу в Афганістані набула рис затяжного конфлікту. Про претензії на владу оголосили організації та військові угруповання, створені за етнічною та релігійною ознаками: Ісламська партія Афганістану (Г. Хекмат'яр, пуштунський націоналізм), Ісламське товариство Афганістану (Б. Раббані, А.Ш. Масуд, таджицький клан), Партія афганської єдності Вахдат (інтереси шіїтської громади), загони генерала А. Дустума (узбецький клан). Наслідками громадянської війни в Афганістані стали розкол країни на сепаратистські етнічні анклави, неконтрольовані кабульською владою; перетворення за час війни етнічних меншин, раніше усунених від військової служби (привілею пуштунів), у боєздатні сили, здатні відстоювати свої інтереси зі зброєю в руках; ідеологічне і матеріальне сприяння розвитку національних меншин північного Афганістану з боку самостійних середньоазійських держав пострадянського простору, де до влади прийшли їхні етнічні одноплемінники; демографічний фактор – пуштуни (через масовий хіджрат) перестали бути абсолютною більшістю по відношенню до решти народів країни. Ці фактори дали можливість новій політичній силі – руху «Талібан» у вересні 1996 р. захопити Кабул і встановити контроль над значною частиною Афганістану. Ідеологічним підґрунтям політики талібів стали пуштунський націоналізм і радикальний ісламізм.

Дискусійним залишається питання про характер внутрішньоафганського конфлікту і розвиток сучасної ситуації. Найбільш вірогідними видаються дві реалії. Перша: релігійний і етнічний фактори будуть відігравати провідну роль у еволюції афганського суспільства. Вони залишаться привабливим інструментом, за допомогою якого різні політичні сили країни вирішуватимуть завдання боротьби за владу. Друга точка зору на афганський конфлікт як політичний пояснює вірогідність виникнення альянсів вчорашніх «етнічних» супротивників, з одного боку, розколів

усередині етнічних рухів, з іншого, тактичних союзів, дроблення в найрізноманітніших і парадоксальних варіантах, які можуть призвести до швидкої і радикальної зміни ситуації в Афганістані.